

Η ΑΡΙΑΔΝΗ ΣΤΗ ΜΑΝΤΟΥΑ

Ἡ Ἱταλικὴ Ἀναγέννηση μὲ τ' ἄπειρα κρατίδια, μὲ τὸ δικό της πολιτισμὸ καὶ ρυθμὸ ζωῆς, ἔδωσε τὰ ὀραιότερα θέματα σὲ διηγήματα, αἰσθητικὲς μελέτες, ποιήματα, δράματα. Σ' αὐτὴν εὗρηκαν ἄφθονο ὕλικό οἱ Γάλλοι καὶ αὐτοὶ ἀκόμα οἱ Ἰσπανοὶ τῆς ἐποχῆς. Ἐκεῖνοι, ὅμως, ποὺ ἐπῆραν τὰ περισσότερα θέματα τοὺς ἀπ' αὐτὴν, εἶνε οἱ συγγραφεῖς τοῦ Ἀγγλικοῦ θεάτρου ποὺ ἀνθίσει στὴν πρώτη μορφή - τὴν Εἰδωλολατρικὴ - τῆς Ἀγγλικῆς Ἀναγέννησης. Ἀργότερα δὲν ἔμεινε σχεδὸν μεγάλος συγγραφέας ποὺ νὰ μὴν ἔγραψε κάτι γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ ἐκτὸς ἀπὸ πολλοὺς Ἀγγλοὺς συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες τῆς Μετακλασσικῆς ἐποχῆς καὶ Γερμανοὺς συγγρόνους των, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ποιητὰς, αἰσθητικοὺς καὶ κριτικοὺς, ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν αἰώνια νέα Ἱταλικὴ Ἀναγέννηση.

Γιατὶ παρουσιάσθηκε στὸν κόσμον, ὡς ἄρτιο σύνολον ζωῆς, γεμάτο ἀπ' ὅλα τὰ συναισθήματα, τὰ πιὸ ἀντίθετα καὶ τὰ πλέον παράξενα. Ἐπαναστάσεις, πόλεμος τῶν λαϊκῶν, ὁ ἀγῶνας τῆς Παπικῆς Ἑδρας γιὰ τὴν κοσμικὴ ἐπικράτηση τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ξένοι ἐπιδρομεῖς καὶ οἱ ξένοι κατακτηταί. Οἱ προδόται, οἱ δολοφόνοι, οἱ πολιτικοί, οἱ ποιηταί, οἱ καλλιτέχναι, οἱ ἐμπορικὲς μεγαλοφυΐες. Οἱ ἀθῶοι ἔρωτες τοῦ Πετράρχη πλάϊ στὴν πηγὴ καὶ τὰ ὄργανα τοῦ Βοργία μὲ τὶς ἀναμένες λαμπάδες. Ὁ δὲ χριστιανισμὸς μέσα στὴν πλούσια ἐκείνη ἐκδήλωση τῆς ζωῆς, ἐπῆρ' ἓνα πολὺ διαφορετικὸ νόημα ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἐπεκράτησε στὰ κατόπιν χρόνια. Εἴταν μιὰ συνέχεια τῆς πολυθεϊκῆς σκέψης, ντυμένη τῇ χριστιανικῇ μορφῇ. Εἴτανε μᾶλλον μιὰ μεγάλη καλλιτεχνικὴ ἀφορμὴ, μιὰ χαρούμενη ὄψη τῆς ζωῆς, παρὰ θρησκεία μὲ στενὰ ὅρια, ὅπως τὴν ἐφαντάσθηκαν οἱ κατόπιν ποὺ κατώρθωσαν νὰ σταματήσουν στὰ μισὰ τοῦ δρόμου τὴν εὐθυμίαν καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν μὲ τὸν ἀσκητισμὸ. Καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ σειρὰ τῶν ἀντιθέτων ἐκδηλώσεων, ποὺ ἔχει μίαν ἀφορμὴ—τὴν ἀφθονίαν ζωῆς—ἀν καὶ φαίνεται ὅτι κάθε ἐκδήλωση πηγάζει ἀπὸ διάφορα αἷτια ποὺ τὸ ἓνα παρουσιάζεται ὡς ἀπόλυτη ἄρνηση τοῦ ἄλλου, ἔδωσε τὸν πλέον πολυσύνθετο πολιτισμὸ ποὺ δὲν τὸν ἀπόχτησε μὲ ὅλες τὶς ὁμοιότητες ποὺ παρουσιάζουν, καμμιὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες δύο Ἀναγεννήσεις, μήτε ἡ Ἀγγλικὴ μήτε ἡ Γαλλικὴ.

Γιὰ τὴ Ρώμην μὲ τὰ μεγάλα ὀνόματα τῶν Παπῶν Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἰουλίου καὶ ἄλλων, καθὼς καὶ γιὰ τὸ βίο καὶ τὰ ἔργα τῆς θαλασσινῆς Βασίλισσας ποὺ ἔζησε μιὰ διπλὴν ζωὴ, ἔγραψαν πολλοὶ ἀξιόλογοι συγγραφεῖς.

Καὶ ἄλλοι δὲν μᾶς ἀρνήθηκαν τὴ χάριν νὰ λάβουνε μέρος σὲ τίς χαριτωμένες ποιητικὲς γιορτὲς τῶν εὐγενῶν τῆς Πάδουας μὲ τὴ θαυμάσια ἀπλοϊκότητα τους. Ἡ δὲ Φλωρεντία κοντεύει νὰ μὴν ἀφήσει σχεδὸν κανένα μυστικὸ τῆς ποὺ νὰ μὴν τὸ παρουσίασε στὰ περίεργα μάτια μας.

Τώρα, θὰ μποῦμε στὴ Μάντουα, ποὺ εἶνε, καθὼς λέγει ὁ Χιούλετ, μιὰ ἀπὸ τὶς ὁμορφες πολιτείες, ποὺ ὁ Ὑψιστος, ὁ ὑπέρτατος ἀρχιτέκτων, ἐστόλισε τὸν κάμπο τῆς Αἰμυλίας, ποὺ εἶνε ὁ θαυμασιώτερος κήπος τῆς Ἱταλίας ἀνάμεσα σὲ τίς Ἀλπεῖς καὶ τ' Ἀπέννινα. Θὰ προχωρήσουμε στὸ παλάτι γιὰ νὰ ἰδοῦμε τὰ πρόσωπα ποὺ θὰ παίξουν σὲ λίγο τὸ δράμα. Ὁ Καρδινάλιος φροντίζει νὰ διατηρήσει τὴν ἐξουσία στὸ Δοῦκα, σύμφωνα μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς ἐποχῆς, ὅπου ὁ φόνος εἴταν ἀνάγκη καὶ εἴταν ἀρετὰ βαθεῖα τὰ νερὰ

πού ἐτριγύριζαν τὸ παλάτι γιὰ νὰ θάψουν πολλὰ μυστικά. Ἡ Δούκισσα μητέρα, ζεῖ ἀποτραβηγμένη ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς Αὐλῆς, γιατί ἡ ζωὴ της εἶταν φαρμακωμένη ἀπὸ τὴν περιφρόνηση καὶ τὴν κακομεταχείριση τοῦ ἀντρα της. Ὁ Δοῦκας γυρίζει στὸ Παλάτι μὲ χαμένη τὴ συνέχεια τῆς μνήμης καὶ ταραγμένη τὴ σκέψη. Ἡ Ἰππόλυτα μὲ τὸ κεφάλι γεμάτο ἀπὸ τοὺς Βίους τοῦ Πλουτάρχου καὶ τὶς θεωρίες τοῦ Πλάτωνα, παντρεύεται τὸ Δοῦκα γιατί ἔπρεπε, ἀφοῦ τὴν ἀρραβώνιασαν μαζί του ἀπὸ τὴν κούνια. Ὅλα εἶνε ἥρεμα γιατί δὲν εἰμποροῦσε νὰ γίνει ἀλλοιῶς, ἐπειδὴ ὅλοι εἶνε καλοαναθρεμένοι, ἔχουνε συναίσθηση τῆς θέσης τους καὶ προσπαθοῦν νὰ τὴν διατηρήσουν μὲ ζήλο, ἀφοῦ δὲν ἔχουνε τὸ θάρρος νὰ βροῦν ἄλλη διέξοδο. Ζοῦνε καθὼς ταιριάζει στὴ θέση πού κατέχουν, ὑποκύπτοντας στὶς ἀνάγκες πού δένουν ὅσα πλάσματα βρίσκονται σὲ ἄμεση σχέση μὲ τὰ κοινωνικὰ ἀθροίσματα, καὶ μάλιστα ὅταν κατέχουν θέση ξεχωριστή. Καὶ θὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ μένουν στὴ θαυμάσια ἡρεμία τους, δίχως κανεὶς νὰ κυττάξει μέσα του καλὰ, μήτε στὰ μάτια τοῦ ἄλλου, ἂν δὲν ἔρχονταν ὁ Διέγος. Ἡ Μαγδαληνὴ, κατὰ κάθισμα τῆς κοινωνίας, ἀκολουθεῖ μ' εὐχαρίστηση τὶς τυφλὲς ὁρμές της, ἐνῶ ἡ Ἰππόλυτα πού ἀναθράφηκε γιὰ νὰ γίνει γυναίκα Πρίγκηπα, ζυγίζει ὅλη τὴν ἀξία τῶν συμβάντων τῆς ζωῆς μὲ τὶς θεωρίες τοῦ Πλάτωνα περὶ καθήκοντος, δίχως κανένα αἶσθημα ζωῆς. Ὁ Διέγος εἶνε ἴσα-ἴσα ὁ Ποιητὴς πού ἐξωρίσθηκε ἀπὸ τὴν Πολιτεία τοῦ Πλάτωνα, γιατί εἶχε μέσα του πολλὴ ζωὴ, ὁ ἀνθρῶπος πού ἀναθράφηκε μὲ τὸν ὠραῖο ἐρωτικὸ θρῦλλο τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἀμαντῆς, τέλος πάντων τὸ πλάσμα πού ἀπόκτησε καρδιά μὲ δυνατοὺς πόθους, πού ρίχνεται στὰ νερὰ καὶ πεθαίνει ἀπὸ ἀγάπη καὶ γεμίζει τὴν κοιμισμένη ἀτιμόσφαιρα τοῦ Παλατιοῦ μὲ τὴν ὀρμὴ τοῦ πάθους καὶ τῆς θυσίας της, ὅπως ὅταν πέφτει ἡ πέτρα στὰ κοιμισμένα νερὰ καὶ τὰ ταράζει, γεννώντας μιὰ διαδοχικὴ σειρὰ κύκλων πού θὰ γυρῶσουν σὲ λίγο στὴν προηγούμενη ἡρεμία τους. Γιαυτὸ δὲν βλέπει στὴν πριγκήπισσα Ἰππόλυτα τὴ σοφία της, ἀλλὰ μονάχα τὰ νειάτα καὶ τὴν ὁμορφιά της καὶ τὴν συμβουλεύει νὰ μείνει γυναίκα, ὠραία καὶ νέα, δίχως νὰ θέλει νὰ φορτωθεῖ διάφορους ἀφορισμοὺς τῆς σοφίας.

Δὲν εἶνε βέβαια, ἡ Ἀφροδίτῃ πού θρέφεται μ' ἀνθρώπινες καρδιές, ἀλλὰ δὲν εἶνε καὶ ἡ Εὐφρασία τῶν Μπωμὸν καὶ Φλέτσερ, πού διωγμένη καὶ δαρμένη ἀπὸ τὸν ἄντρα της π' ἀγάπησε, ντύνεται ἀκόλουθος, γίνεται ὑπηρετρία του μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τὸν βλέπει. Αὐτὴ δὲν ἔχει τὴν ἐρωτικὴ ἀφιλοκέρδεια της. Ὅχι μόνον, δὲν τὴν δέρνει καὶ δὲν τὴν κακομεταχειρίζεται ὁ Δοῦκας, ἀλλὰ τὴν ἀνέβασε στὰ μεγαλύτερα ἀξιώματα καὶ ἂν τοῦ φανερώνονταν θὰ τὴν ἀγαποῦσε σὰν ἀδελφό του.

Μ' αὐτὴ, μονάχα ἀηδία αἰσθάνεται γιὰ ὅλα, ἀφοῦ δὲν εἰμποροῦσε ν' ἀποχτήσῃ τὸ φίλῃ του, πού εἶνε μιὰ μεγάλη ζωὴ κρυμμένη μέσα σὲ μιὰ μικρὴ ὑπαρξή, γιατί ὁ Δοῦκας ἐμποδίζεται ἀπὸ τὶς ἄγραφες κοινωνικὲς συμφωνίες πού κλείνει ἓνα ἄτομο μὲ τ' ἀθροίσματα πού πρόκειται νὰ κυβερνήσῃ. Ἡ Εὐφρασία βοηθεῖ τὸν ἀγαπημένο της στὶς σχέσεις του μὲ τὴν πριγκήπισσα Ἀρέθουσα καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐπαντρεύσε ζητάει γιὰ χάρη νὰ τὴν ἀφήσουν νὰ τοὺς ὑπηρετεῖ. Ὁ Διέγος, ἀφοῦ ἐπαντρεύθηκε ὁ Δοῦκας μὲ τὴν Ἰππόλυτα, δὲν αἰσθάνεται τίποτε πλέον νὰ τὸν τραβᾷ γιὰ νὰ ζήσει, καὶ μὲ τὴν ἴδια εὐκολία πού ἔφρευγεν ἄλλοτε ἀπὸ τὰ σπῖτια τῶν ἐρωμένων της, ἀφίνει τὴ ζωὴ καὶ χάνεται μέσα στὴ λίμνη, πρᾶγμα πού δὲν θὰ τόκαμνε ἡ Ἰππόλυτα, ὅσο καὶ ἂν τὸ φαντάζονταν.

Αὐτὴ παντρεύεται γιὰ τὴς τὸ ἐπιβάλλει τὸ καθήκον. Θὰ φροντίσει νὰ δώσει καλὴν ἀνατροφή στὰ παιδιά τους καὶ μιὰ μέρα πὺν θὰ τὸν δεῖ νὰ ὑποφέρει θὰ προσπαθήσει νὰ τοῦ δώσει βοήθεια, ἂν ὑπάρχει χρεία βοήθειας. Στὸ ἀναμεταξύ, θὰ μείνει παρὰμέρα ὥσπου νὰ τὴν χρειαστεῖ. Θ' ἀφοσιωθεί, δηλαδή, στὴν εὐτυχία τοῦ ἄντρα της, ὄχι γιὰτὶ συνειθίσαν οἱ καρδιές των, ἀλλὰ μονάχα ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ ἔχει ὁ Δοῦκας τὶς ιδέες πὺν ἀρμόζουνε στὴ σειρά του. Μῆτε γιὰ τὸν Δοῦκα μῆτε γιὰ τὴν Ἰππόλυτα ἡ ἀγάπη εἶνε τὸ πραγματικὸ συμπλήρωμα τῆς φύσης των. Γιαυτό, μοιλονότι, ἐπιθυμεῖ νὰ διδαχθεῖ κάτι ἀπὸ τὸ Διέγο, δὲν θέλει νὰ μάθει νὰ τραγουδάει σὰν κι αὐτόν, γιὰτὶ τὸ τραγοῦδι τὸν εἶταν ὁλόκληρη ἡ ζωὴ μὲ τὶς ὁρμές καὶ τὶς μεγάλες τρικυμίες πὺν δέρνουν τὶς δύστυχες ὑπάρξεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐφόβιζε ὅλος αὐτὸς ὁ βάρβαρος ἡρωϊσμὸς τῆς ζωῆς πὺν ἀφίνει ἀχαλίνωτα τὰ πάθη της. Ἄν προεκτείνουμε στὴ γενικότητα τοῦ χαρακτήρα τοῦ Διέγου, θὰ ἔχουμε τὶς δυὸ ἀντίθετες δυνάμεις πὺν συναντᾶμε κάθε μέρα—τὴν Κοινωνικὴ Πειθαρχία ἀντίκρυ στὴ Ζωή. Ἄπ' ἐδῶ, ἡ παθητικὴ ὁρμή, ἡ ἡρεμία, τὰ κάπως ἀναιμικὰ αἰσθήματα ἄπ' ἐκεῖ, ἡ τυφλὴ ὁρμὴ, ἡ σκληρότητα, ὁ ἐπαναστάτης, πὺν πολλὰς φορὲς μόνος του φεύγει ἀπ' αὐτὸ τὸν κόσμον δίχως ν' ἀλλάξει τίποτε. Καί, ὅμως, ὅσον καὶ ἂν εἴμεθα δεμένοι μὲ τὴν σειρά τῶν προλήψεων γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα πρόσωπα μόνον συμπάθεια αἰσθανόμεθα, ἐνῶ, γιὰ τὴ Μαγδαληνὴ νοιώθουμε ἀπεριόριστο οἶκτο, γιὰτὶ ἀντιπροσωπεύει τὴ ζωὴ πὺν τὴν ἀγαποῦμε, ὅσο κι ἂν προσπαθοῦμε νὰ τὴ νοθεύσουμε μὲ κάθε λογῆς συνθηκολόγησι.

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΙΟΥ ΓΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Β

Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

«Ὁ Χρόνος πάθος τι κινήσεως»

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Ἡ ἀντίληψη τοῦ Χρόνου ὅσο ἀπλὴ καὶ μάλιστα ὅσο κοινὴ κι ἂν φαίνεται, δὲν ἀντικρύσκει πάντα, ἀπὸ ὅλες τὶς διάνοιες, μὲ ὁμοιόμορφο τρόπο. — Ἄπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς ὁρισμοὺς τοῦ Κάντ, πὺν στὸ χρόνο δύνουν πηγὴ ὑπερφυσικὴ νὰ ποῦμε, καὶ ἀνεξάρτητὴ ἀπὸ κάθε ἔλεγχον, ἕως τὶς ἀναλύσεις τοῦ Guyau πὺν ἀποδεῖχουν τὴν ἐμπειρικὴ γέννησι του, οἱ ἀποχρώσεις ποικίλλουν σὲ σειρά ἀδιάκοπην.

Ἄμα στοχαστοῦμε πὺς ἡ ιδέα τοῦ Χρόνου συνδυασμένη μὲ τὴν ἀντίληψη τοῦ Χώρου, εἶναι τὸ κυριώτερον ὕλικὸ πὺν χρησιμεύει σὲ κάθε ἰδεολογία γιὰ νὰ πλεχθεῖ τὸ δίχτυ τῶν κοσμογονιῶν, θὰ πρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι καὶ οἱ κοσμογονικὲς αὐτὲς παραστάσεις ὑποχρεωτικὰ τροποποιοῦνται ἀναλόγως